

Praktyki religijne dorosłych osób niesłyszących i słabosłyszących. Raport z badań własnych¹

Wprowadzenie

Realizacja badań dotyczących praktyk religijnych wśród Polaków jest regularnie podejmowana przez badaczy wielu dyscyplin naukowych: socjologii, psychologii religii, ujmowanych z perspektywy teologicznej. Badanie niedzielnych praktyk religijnych (*dominantes* i *communicantes*) jest coroczną akcją o charakterze statystycznym, organizowaną przez Konferencję Episkopatu Polski poczynając od 1980 roku, a prowadzoną przez Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego. Głównym celem liczenia wiernych jest sprawdzenie, ile osób przychodzi na Msze święte, ile z nich stanowią mężczyźni, ile kobiety, a ilu wiernych przystępuje do Komunii świętej.

Celem artykułu jest uchwycenie wybranych aspektów praktyk religijnych badanych osób niesłyszących i słabosłyszących co pozwoli na dokonanie wglądu w tę intymną sferę życia, która nie była dotychczas poruszana w badaniach naukowych. Artykuł ujmuje niewielką część populacji, albowiem blisko 900 tysięcy² osób w Polsce ma problemy ze słuchem i obejmuje osoby

w różnym przedziale wiekowym, u których problemy te ujawniły się w rozmaitych momentach życia.

1. Terminologia

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę scharakteryzowania praktyk religijnych jako wybranego wymiaru religijności dorosłych osób niesłyszących i słabosłyszących w oparciu o wyniki badań własnych. Punktem wyjścia jest dokonanie ważniejszych ustaleń terminologicznych, przede wszystkim wyjaśnienie takich pojęć, jak „religia”, „religijność” i „pełnoletnia osoba niesłysząca i słabosłysząca”.

Wyrazem więzi z Bogiem w życiu chrześcijanina są praktyki religijne. Praktyki religijne są ważnym wskaźnikiem religijności w jej wymiarach indywidualnych i społecznych³. Aby precyzyjnie określić poziom religijności, należy umiejętnie interpretować dwie zasadnicze definicje: religia oraz religijność. Religia „jest systemem przekonań, rytuałów i wskazań związanych z rzeczywistością pozaempiryczną, wykraczającą poza naturalny i obserwowalny świat⁴” Kuczkowski uważa, że pojęcie

¹ Niniejszy artykuł powstał na podstawie wywiadów przeprowadzanych z dorosłymi osobami niesłyszącymi i słabosłyszącymi podczas organizowanych dla tej grupy rekolekcji. Koncepcja badań, w tym narzędzia zostały przygotowane przez autorkę artykułu. Wywiady przeprowadziła autorka na terenie ośrodka rekolekcyjnego.

² Nie są prowadzone dokładne statystyki osób żyjących z dysfunkcją słuchu. Podana liczba jest przybliżoną, a w niej są ujęte zarówno osoby, które urodziły się z dysfunkcją słuchu jak i te, które w biegu życia zaczęły tracić słuch.

³ J. Mariański, *Praktyki religijne w Polsce – ciągłość i zmiana*, „Roczniki Nauk Społecznych”, Tom 2 (38) – 2010, s. 56.

⁴ D. Krok, *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*, Wydawnictwo: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2009, s. 19.

„religia” odnosi się do zbioru prawd, nakazów i zakazów regulujących stosunek między człowiekiem i Bogiem⁵. Z kolei, według Emonsona, religia tworzy połączenia na trzech płaszczyznach: wewnętrznej – dostarczając spójnego systemu przekonań, intencji i działań, horyzontalnej – budując relacje między ludźmi oraz wertykalnej – wskazując na relacje jednostki do Boga⁶.

W społeczeństwach nowoczesnych bądź ponowoczesnych przemiany te są wielokulturowe, na przykład „odkościelenie” jest zjawiskiem, które należy do pierwszego stadium indywidualizacji religijności⁷. Religijność, według Gola-
na, pojmowana jest jako „podmiotowe, indywidualne ustosunkowanie się człowieka wobec Boga i nadprzyrodzoności, wyrażające się w sferze pojęć i przekonań, uczuć oraz zachowań jednostki⁸”. Z kolei Cz. Walesa twierdzi, że: „Religijność to osobiste, subiektywne, indywidualne, a jednocześnie pozytywne ustosunkowanie się człowieka do religii (...). Religijnością jest więc to wszystko, co człowiek przeżywa, doznaje, doświadcza, a także wszystko to, co w nim się dzieje, zachodzi, funkcjonuje w bezpośrednim związku z jego ustosunkowaniem się do Boga⁹”.

Według Z. Chlewińskiego religijność konkretyzuje się jako „całokształt przekonań, doświadczeń i zachowań podmiotu związanych z przeżywaniem relacji do świata transcendentnego – Boga¹⁰”. Uwzględniając, że religijność jest strukturą złożoną obejmującą sądy i przekonania, dotyczące przedmiotu

religijnego, a więc nadprzyrodzoności oraz przeżyć i doznań emocjonalnych z nim związanych, przyczynia się do pewnych zachowań, czyli do praktyk religijnych¹¹. Religijność każdej jednostki kształtuje się w określonym środowisku, w którym występuje konkretna kultura z określoną religią.

W badaniach nad religijnością praktyki religijne wymieniane są jako jeden z podstawowych parametrów religijności, w ramach którego wyróżnia się szereg wskaźników. Najczęściej są to: uczęszczanie na mszę świętą, świadomość obowiązku uczestniczenia we mszy świętej, potrzeba modlitwy w łączności z Kościołem, przystępowanie do spowiedzi, przystępowanie do Komunii, przestrzeganie postów, potrzeba ślubu kościelnego, sens pogrzebu katolickiego, odmawianie pacierza, sens modlitwy w życiu człowieka, udział w nabożeństwach nadobowiązkowych, przestrzeganie zwyczajów religijnych, przyjmowanie księdza po kołędzie, zamawianie intencji mszalnych, czytelnictwo Pisma świętego, książek religijnych i czasopism¹².

Na określenie człowieka z uszkodzonym słuchem w różnych dyscyplinach naukowych stosowane są różne terminy, w zależności od podejmowanej problematyki, a także od celów badawczych i przewidywanych aplikacji praktycznych. W pedagogice specjalnej tradycyjnie używany jest termin niesłyszący. Obecnie jednak coraz częściej stosowane są terminy: człowiek (osoba) z uszkodzeniem narządu słuchu,

⁵ T. Gosztyła, *Rodzinne uwarunkowania dojrzałej religijności młodzieży*, Wydawnictwo: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2010, s. 17.

⁶ D. Krok, *Religijność...*, s. 14.

⁷ J. Mariański, *Religia w społeczeństwie ponowoczesnym*, Wydawnictwo: Oficyna naukowa, Warszawa 2010, s. 140-143.

⁸ D. Krok, *Religijność...*, s. 17.

⁹ T. Gosztyła, *Rodzinne...*, s. 17.

¹⁰ Ibidem, s. 18.

¹¹ Ibidem, s. 18.

¹² Por. W. Piwowarski, *Socjologia religii*, Wydawnictwo: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1996, s. 65.

z uszkodzeniem słuchu, z wadą słuchu, z niedosłuchem, z dysfunkcją słuchu (słuchową), z niepełnosprawnością słuchu (słuchową)¹³.

Zróźnicowanie grupy osób z wadą słuchu wywołuje konieczność bardziej szczegółowej typologii wewnątrzgrupowej. Najczęstszy podział polega na wydzieleniu grupy osób niesłyszących oraz słabosłyszących (niedosłyszących)¹⁴. Osoba niesłysząca to osoba odbierająca język jedynie drogą wzrokową, niebędąca w stanie w komunikacji interpersonalnej korzystać nawet z resztek słuchowych, co zazwyczaj odpowiada uszkodzeniu słuchu większemu niż 90 dB i wiąże się z posługiwaniem się językiem migowym jako dominującym środkiem porozumiewania się. Osoba słabosłysząca w porozumiewaniu się korzysta głównie z języka mówionego, wspieranego odczytywaniem z ust, pismem i innymi środkami wspierającymi. W percepcji opiera się głównie na modalności wzrokowej, może jednak wykorzystywać resztki słuchowe, zwłaszcza przy wsparciu środków technicznych (aparatów i implantów)¹⁵.

W niniejszym artykule przyjęto określenia pełnoletnich osób niesłyszących i słabosłyszących. W świetle powyższych rozważań, zgodnie z polskimi przepisami prawa przyjmuje się, że pełnoletnimi osobami będą te, które ukończyły lat

osiemnaście¹⁶, zaś osobami niesłyszącymi i słabosłyszącymi są te, ujęte w powyżej opisanej typologii K. Krakowiak.

2. Podstawy metodologiczne badań własnych

Niniejsze badania zrealizowano z wykorzystaniem strategii jakościowej¹⁷. Strategia ta umożliwiła zastosowanie procedur badawczych, jakie pozwoliły na dotarcie „w głąb” badanego zjawiska, a także poszerzyć perspektywę jego oglądalności¹⁸.

Jako schemat badań przyjęto tę odmianę studium przypadku, która umożliwiła uwzględnienie w badaniach kilku równoległych przypadków. Metodą gromadzenia danych był otwarty wywiad skoncentrowany na problemie¹⁹. Zgromadzone w ten sposób dane poddano analizie jakościowej.

2.1. Badane osoby

Badaniami objęto pięć pełnoletnich osób z dysfunkcją słuchu w tym osób niesłyszących i słabosłyszących – uczestników rekolekcji w wieku od 24 do 41 lat. Badane osoby są wyznania rzymskokatolickiego²⁰. Za kryteria różnicujące badanych przyjęto subiektywną deklarację uczestnika dotyczącą jego tożsamości wynikającej z dysfunkcji słuchu²¹, płeć rozmówców,

¹³ K. Krakowiak, *Dar języka*, Wydawnictwo: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2012, s. 82-83.

¹⁴ E. Domagała-Zyśk, *Wielojęzyczni. Studenci niesłyszący i słabosłyszący w procesie uczenia się i nauczania języków obcych*, Wydawnictwo: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2013, s. 28.

¹⁵ K. Krakowiak, *Pedagogiczna typologia uszkodzeń słuchu*, w: *Przekraczanie barier w wychowaniu osób z uszkodzeniami słuchu*, red. K. Krakowiak, A. Dziurda-Multan, Wydawnictwo: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2006, s. 255-288.

¹⁶ *Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny* (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r., poz. 459), art. 10, §1.

¹⁷ T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2010, s. 267.

¹⁸ Ibidem, s. 268.

¹⁹ Ibidem, s. 332.

²⁰ Jest to informacja istotna, ponieważ religia wokół której skupiają się osoby niesłyszące i słabosłyszące to religia chrześcijańska. Autorka nie zakłada że ta grupa osób nie bierze udziału w praktykach innych wyznań, ale na dzień prowadzonych badań, zdecydowana większość realizuje swoje działania przede wszystkim w Kościele Katolickim.

²¹ Niektóre z badanych osób deklarujący się jako niesłyszący porozumiewają się przede wszystkim językiem migowym, ale czasami wspierają się mową foniczną

aktualną sytuację życiową (uczę się, pracuję, wychowuję dzieci), miejsce stałego zamieszkania, rodzinę w jakiej się wychowywałam/em, wychowuję, rozpatrywaną z dwóch punktów widzenia: słyszącej/niesłyszącej, wierzącej/niewierzącej oraz główny sposób komunikacji. W celu zapewnienia anonimowości osobom badanym, ich prawdziwe imiona zostały zmienione.

Realizując zbadania, w centrum których są osoby z uszkodzonym słuchem należy zwrócić uwagę na dwa istotne czynniki, które warunkują małą liczebność grup badanych. W niniejszych badaniach te czynniki także odgrywają istotną rolę, a są nimi:

1. *Trudność ze znalezieniem reprezentatywnej grupy z uwagi na uszkodzony słuch w jednym miejscu.* W badaniach naukowych prowadzonych w pedagogice specjalnej wykorzystywane są podejścia, metody i narzędzia stosowane w badaniach społecznych zarówno o charakterze ilościowym, jak też jakościowym. Bardzo często jednak problemy niepełnosprawności, choroby czy specjalnych potrzeb edukacyjnych mają charakter tak złożony, że nie jest możliwe poznanie i zrozumienie ich poprzez klasyczne ilościowe badania społeczne. Wynika to z kilku powodów, a pierwszym z nich jest z pewnością trudny dostęp do odpowiednio dużych grup badawczych. Ze swojej natury choroby i niepełnosprawności dotyczą niewielki procent społeczeństwa, zatem nie jest możliwe dotarcie do wielu pacjentów doświadczających danej trudności, a mieszkających na danym obszarze. W procesie tworzenia grup badawczych ważne jest także budowanie grup homogenicznych, podobnych pod względem np. wieku, stopnia doświadczania danej trudności, jej

etiologii czy uwarunkowań rodzinnych i społecznych, a to w jeszcze większym stopniu utrudnia zebranie odpowiednio dużej grupy badawczej (...). Mając na względzie powyżej zasygnalizowane trudności w zakresie prowadzenia badań naukowych wśród osób dotkniętych chorobami i niepełnosprawnościami, należy rozważyć możliwości wybierania takich metod i technik, które dałyby możliwości lepszego zbadania sytuacji tej grupy osób²².

Większość uczestników rekolekcji, podczas których prowadzono badanie to młodzież poniżej 18 roku życia, która nie osiągnęła jeszcze dojrzałości religijnej, stąd badaniem objęto 5 osób. Z uwagi na specyfikę prowadzonych badań miejsce jest równie ważne. Stworzenie odpowiedniej atmosfery dającej możliwość otwarcia się i chęci mówienia o wierze warunkuje sukces badań i uzyskanie prawdziwych wyników;

2. *Bariera dotycząca prawdziwości w odpowiedziach.* Osoby z uszkodzonym słuchem nie obdarzają zaufaniem osób obcych tak od razu. Muszą poznać je bliżej, mieć zaufanie aby mówić o kwestiach tak wrażliwych i intymnych jak wiara. Dodatkowo istotną rolę odgrywa kwestia z komunikowaniem treści. Jeżeli osoba niesłysząca komunikująca się językiem migowym nie będzie potrafiła porozumieć się z badaczem, spowoduje to dodatkowe trudności, stres związany z niemożnością przekazania myśli. Dlatego równie istotna jest kwestia znajomości języka migowego przez prowadzącego badanie.

Konieczne jest wspomnienie o trudnościach, które pojawiły się w trakcie wywiadów. Wybrane osoby miały problem z doбором słów i deklarowały, że trudno jest im opowiedzieć, łatwiej przychodzi im myślenie.

²² E. Domagała-Zyśk, *Studium indywidualnego przypadku jako metoda badań naukowych w pedagogice specjalnej*, w: *Przedmiot, źródła i metody badań w biografii*, red. R. Skrzyniarz, L. Dziaczkowska, D. Opozda, Wydawnictwo Episteme, Lublin 2016, s. 509-510.

W tym miejscu dodam także, że cytowane odpowiedzi będą zapisywane dosłownie (badane osoby w większości posługują się poprawną polszczyzną, aczkolwiek nie wszystkie z nich. Struktura gramatyczna języka migowego jest inna od języka polskiego, niemniej treści będą zrozumiałe dla odbiorcy).

2.2. Miejsce realizacji badań

Badania zostały przeprowadzone podczas rekolekcji dla osób niesłyszących i słabosłyszących w Henrykowie w 2017 roku. Wcześniej zostały przygotowane narzędzia badawcze. Każda z osób została poinformowana o celu rozmowy i zapewniona o anonimowości.

Warunki przeprowadzania wywiadu pozwoliły na swobodną i spokojną rozmowę oraz uzyskanie wyczerpujących wypowiedzi.

2.3. Opis i analiza praktyk religijnych badanych osób

Dokonując charakterystyki praktyk religijnych rozmówców, zwrócono uwagę na następujące elementy: czy badany uczęszcza na Eucharystię, dlaczego i jak często? Jakie to są Eucharystie – dla osób słyszących/niesłyszących? Dlaczego wybiera takie Eucharystie? Jak wygląda jego zaangażowanie w Eucharystie? – czy odpowiada na wezwania Celebransa, czy pełni dodatkową posługę (czytania, niesienie darów). Czy modli się i w jaki sposób, jak często? Czy jest zaangażowany w duszpasterstwo osób niesłyszących a jeżeli tak to w jaki sposób (czynny – jako osoba posługująca, bierny – jako

biorca tego co oferuje duszpasterstwo)? Czy chciałby się bardziej zaangażować w praktyki religijne, dlaczego i co by go interesowało oraz jakie inne praktyki poza powyższymi podejmuje.

Kwestionariusz nie objął wszystkich praktyk religijnych, które są dostępne. Zabrakło pytania o sakrament pojednania, albowiem badaną grupę charakteryzuje regularność spowiedzi²³, niemniej autorka zdaje sobie sprawę, że brak pytania o tę praktykę to zaniechanie z jej strony. W ujętym kwestionariuszu zostały poruszone wybrane elementy praktyk badanych i nie ujmują one całości badanego zjawiska, a jedynie wybrane jego elementy. Prowadząca dała badanym także czas na dodatkowe refleksje po zakończonych pytaniach, z czego niektórzy z badanych skorzystali.

Natalia (24 lata, niesłysząca, studentka, mieszka w mieście, wychowuje się w rodzinie słyszącej wyznania katolickiego, praktykującej). Natalia mówi,²⁴ że w Eucharystiach uczestniczy często. I jest to każda niedziela i święta, a także w dodatkowe dni – takie jak środa i pierwszy piątek, ponieważ duszpasterstwo głuchych, w którym uczestniczy nie ogranicza się do odprawiania dwóch Eucharystii w miesiacu, ale ich częstotliwość jest większa. Natalia uczestniczy wyłącznie w Eucharystiach dla osób niesłyszących, tłumaczonych na język migowy. Tłumaczy to faktem dodatkowych pomocy, stosowanych podczas nich – obecność tłumaczy języka migowego, obrazów i napisów, które uzupełniają całość Eucharystii. Natalia nie jest biernym widzem, ale odpowiada na wezwania Celebransa.

²³ Takie stwierdzenie wynika z obserwacji i rozmów prowadzonych z badanymi i ich duszpasterzami. Przyjmowanie Komunii Świętej podczas Eucharystii przez dorosłe osoby jest nieodłącznym elementem udziału i obserwacje prowadzącej badanie pokazały niejednokrotnie, że osoby niesłyszące z którymi miała styczność wręcz wyczekiwały na spowiednika przed rozpoczęciem Eucharystii.

²⁴ Badana mimo, iż deklaruje że jest osobą niesłyszącą, komunikuje się mową foniczną bez najmniejszych trudności. Język migowy jest także jej sposobem komunikacji i zna go biegle, ale w rozmowie stosuje go jako komunikację uzupełniającą mowę, niejako „odruchowo”.

Dodatkowo angażuje się w posługę podczas Eucharystii – przekazuje czytania w języku migowym, tłumaczy całość Eucharystii (nie za każdym razem ale często), pełni także posługę tłumaczenia drogi krzyżowej i różańca na język migowy podczas świąt.

Zapytana o modlitwę, mówi że to jej praktyka codzienna. Oprócz stałych modlitw takich jak „Ojcze Nasz”, „Zdrowaś Maryjo” i „Chwała Ojcu”, mówi że modli się w pracy, myśląc o Bogu i jak to ujmie „łącząc się w myślach z Nim”. Natalia jest zaangażowana w działalność duszpasterstwa głuchych. Podejmowane przez nią działania obejmują pomoc w organizacji rekolekcji, wyjazdów, tłumaczenia i wszystkie te aktywności, które są związane z funkcjonowaniem duszpasterstwa. Natalia jest osobą bardzo zaangażowaną w działalność duszpasterstwa głuchych, w którym jest²⁵. Oprócz pomocy, Natalia korzysta z oferty duszpasterstwa. Zapytania dlaczego, mówi że łatwiej jest jej rozmawiać z innymi osobami niesłyszącymi i że w duszpasterstwie może się z nimi spotykać. Duszpasterstwo w którym jest organizuje wyjazdy takie jak Europejskie Spotkanie Głuchych i inne oraz rekolekcje, z których chętnie korzysta. Innymi praktykami w które się angażuje to Biblijne Kółko Głuchych i agapa raz w miesiącu po Eucharystii. Pytana czy chciałaby praktykować więcej, mówi że to wystarczy.

Robert (28 lat, słabosłyszący, student, mieszka w mieście, wychowuje się w rodzinie słyszącej wyznania katolickiego, praktykującej). Robert uczęszcza na Eucharystię codziennie. Pytany dlaczego, mówi: *aby spotkać się z Bogiem, przyjąć Komunię, otrzymać siłę w pokonywaniu trudności życiowych, być wierny Bogu, czerpać mądrość od Boga i doświadczyć prawdziwej*

obecności Boga. Robert uczęszcza zarówno na Eucharystie dla osób niesłyszących jak i słyszących, argumentując że na Eucharystie dla osób niesłyszących uczęszcza po to, aby pomagać, zaś dla osób słyszących – dla siebie. Jego pomoc podczas Eucharystii dla osób niesłyszących obejmuje tłumaczenie całosci na język migowy.

Zapytany o modlitwę mówi: *modłę się kiedy tylko mogę chociażby podczas drogi na przystanek*. Modlitwy, które praktykuje to „Koronka do Bożego Miłosierdzia”, „Chwała i dziękczynienie”, podczas Przeistoczenia – „Pan Mój, Bóg Mój”, „Chwała Ojcu”. Robert modli się także z osobami niesłyszącymi w różnych sytuacjach.

Robert jest zaangażowany w działalność duszpasterstwa głuchych. Jego posługa obejmuje tłumaczenie na język migowy, prowadzenie katechez, posługę animatora podczas rekolekcji. Mówi, że *to wielka radość kiedy mówi o Bogu i dawanie świadectwa wiary, ponieważ to prowadzi do dawania innym siły, aby umieli poradzić sobie z trudnościami*.

Sam też korzysta z oferty duszpasterstwa głuchych w miarę możliwości, głównie z pielgrzymek i rekolekcji.

Zapytany czy chciałby więcej praktykować, odpowiada: *każdego dnia zdobywam nowe doświadczenia przez spotkania z ludźmi co prowadzi do wyciągnięcia wniosków na przyszłość. Budowanie relacji pozwala na rozwój intelektualny i motywuje do budowania relacji z Bogiem i z ludźmi*.

Innymi praktykami, w które się angażuje to wolontariat w Szlachetnej Paczce.

Małgorzata (30 lat, słabosłysząca, wychowuje dzieci, mieszka w mieście, wychowywała się w rodzinie słyszącej wyznania katolickiego, praktykującej). Małgorzata uczęszcza na Eucharystię

²⁵ Jej zaangażowanie zostało także mocno podkreślone przez księdza sprawującego opiekę nad duszpasterstwem.

raz w tygodniu. Mówi, że ma problem z systematycznością ponieważ wychowuje dzieci. Uczęszcza na Eucharystie dla osób słyszących, raz w miesiącu udaje się do Łagiewnik na Eucharystie migane. Zapytana, dlaczego wybiera Eucharystie dla osób słyszących, mówi że z powodu bliskiej odległości. Obowiązki rodzinne nie pozwalają jej na szukanie kościoła/duszpasterstwa wedle jej upodobań, ale wspomina też, że jak dzieci dorosną to będzie się angażować w działalność duszpasterstwa głuchych – zarówno jako uczestnik ale też działacz. Teraz, kiedy dzieci są małe ma trudność z udziałem w duszpasterstwie głuchych z uwagi na brak czasu ale też z powodu niechęci dzieci. Małgorzata uczestniczy w Eucharystii świadomie, odpowiada na wezwania Celebransa. W pomoc podczas Eucharystii nie angażuje się.

Małgorzata praktykuje modlitwę codzienną samodzielnie ale też z dziećmi. Mówi, że uczy dzieci przepraszania, dziękowania, proszenia i wybaczenia. Zdarza się jej pomagać w duszpasterstwie głuchych, podczas rekolekcji, które są organizowane rzadko.

Małgorzata chciałaby aby w jej życiu był czas na więcej praktyk religijnych. Ceni sobie rekolekcje. Zapytana o inne praktyki, mówi: *nie ma*. Po chwili dodaje: *sama się rozwijam duchowo. Słucham piosenek religijnych – te, które mogę usłyszeć. Raz w tygodniu jestem na Adoracji*.

Rafał (35 lat, niesłyszący, pracuje, mieszka w mieście, wychowywał się w rodzinie słyszącej wyznania katolickiego, praktykującej). Uczestniczy w Eucharystii w każdą niedzielę, czasami w tygodniu. Pytany dlaczego, mówi: *Ewangelia, przesłanie, kazanie, skupiam się, rozmawiam z Jezusem*. Rafał uczestniczy zarówno w Eucharystiach dla osób niesłyszących jak i dla słyszących. Mówi, że podczas Eucharystii dla osób słyszących skupia się (jest to czas na dodatkowe spotkanie z Bogiem).

Eucharystie dla osób niesłyszących są dla niego dogodniejsze, ponieważ jak mówi: *rozumiem więcej (ksiądz tłumaczy), uzupełniam wiedzę której mi brakuje*. Rafał odpowiada na wezwania Celebransa, mówi, że podczas Eucharystii stara się medytować. Jego posługa podczas Eucharystii dla osób niesłyszących obejmuje czytania (jest lektorem), służenie (jako ministrant), modlitwę wiernych oraz przygotowanie Eucharystii.

Rafał modli się codziennie rano i wieczorem. Oprócz stałych modlitw takich jak „Ojcze Nasz”, „Zdrowaś Maryjo”, „Aniele Boży”, modlitwa do Michała Archaniola i różańca praktykuje modlitwę samodzielną (własnymi słowami).

Zapytany, czy pomaga w duszpasterstwie osób niesłyszących, mówi, że pomaga. Argumentuje to następująco: *chcę aby rozwijała się dusza niesłyszących. Kościół dla niesłyszących jest mały w Polsce. Potrzebują praktykę jak słyszący. Mszy jest dużo. Czuję, że mogę dotknąć Jezusa. Raz w miesiącu podobnie jak w teatrze, cyrku. Duszpasterstwo musi być jak u słyszących*.

Rafał jest zaangażowany w pomoc w duszpasterstwie. Pełni posługę techniczną, przygotowuje Mszę graficznie (slajdy i inne). Mówi: *staram się żeby duszpasterstwo było wspaniałe, chcę aby długo trwało, żeby ludzie niesłyszący czuli się dowartościowani, nie poniżani*.

Sam też korzysta z oferty duszpasterstwa. Wśród praktyk, które wymienia są: piesza pielgrzymka do Częstochowy, wyjazdy – do Zakopanego, Niepokalanowa, Sanktuarium w Kałkowie. Rafał interesuje się historią sztuki – starymi zabytkami, sztuką sakralną.

Rafał nie potrzebuje więcej praktyk religijnych.

Na zakończenie wywiadu dodaje, że na rekolekcjach dla osób niesłyszących brakuje mu czegoś, na przykład na temat rozeznawania powołania.

Joanna (41 lat, niesłysząca, pracuje, mieszka w mieście, wychowywała się w rodzinie słyszącej wyznania katolickiego, ale niepraktykującej). Na Eucharystię uczęszcza dwa razy w miesiącu, argumentując mówi: *potrzebuję czystą duszę. Mam sumienie, porusza mnie*. Joanna uczęszcza na Eucharystie dla osób niesłyszących (migane), ale też dla osób słyszących. Jest to podyktowane czasem. Jeżeli idzie rano – to na te dla osób słyszących. Spowiedź jest dla niej ważna, ale korzysta z niej tylko podczas Eucharystii dla głuchych. Joanna odpowiada na wezwania Celebransa podczas Eucharystii w języku migowym, natomiast podczas tych dla osób słyszących mówi cicho. Nie angażuje się w pomoc podczas Eucharystii dla osób słyszących. Pytała Księdza wyrażając chęć pomocy, ale odmówił. Joanna jest natomiast zaangażowana w pomoc duszpasterstwu głuchych poprzez modlitwę za innych i tłumaczenie Biblii.

Zapytana o modlitwę, mówi, że się modli. Ta praktyka obejmuje „Nowennę Pompejańską”, różaniec kilka razy dziennie. Mówi też o modlitwie za rodzinę oraz że zawsze dziękuje za to, co ma, za inne osoby.

Aktualnie nie korzysta z oferty duszpasterstwa głuchych z powodu braku czasu i studiów, które podejmowała.

Mówi, że chciałaby praktykować więcej – zwłaszcza czytania Biblii. Inne praktyki podejmowane przez Joannę obejmują oglądanie filmów na stronie YouTube na temat Pisma Świętego.

Na zakończenie wywiadu dodaje, że w ważnych, szczególnie trudnych chwilach chodzi do spowiedzi i przyjmuje Komunię Świętą²⁶. Joanna mówi o życiu pełnym trudności, nocnych atakach odległości i cudzie uzdrowienia z tych odległości podczas modlitwy na wyjeździe do Częstochowy. Swoją wypowiedź kwituje zdaniem, że nie lubi muzułmanów, bo mordują ludzi.

3. Podsumowanie

Rozpatrując kwestię praktyk religijnych badanych osób, zaobserwowano, że praktyki religijne są istotną częścią wiary badanych osób oraz każda z badanych osób regularnie uczęszcza na Eucharystię. W zależności od możliwości, są to Eucharystie dla osób słyszących i Eucharystie tłumaczone na język migowy, podczas których wszystkie treści są przekazywane z użyciem języka migowego. Kwestia decyzji o udziale jest zależna od takich czynników, jak: możliwość rozumienia treści, odległość od duszpasterstwa, sytuacja życiowa (praca, studia). Badane osoby traktują duszpasterstwo głuchych jako miejsce w którym czują się dobrze. To w nim treści są komunikowane w zrozumiały dla nich sposób. Tam mają styczność z osobami, które posiadają te same trudności co one same. Duszpasterstwo jest dla nich miejscem nie tylko, z którego czerpią korzyści, ale też włączają się w posługę tak, aby ułatwić innym praktykowanie własnej wiary. Kwestia uczestnictwa badanych osób w duszpasterstwie osób słyszących wynika głównie z tego, że nie zawsze mają możliwość udziału w Eucharystii miganej, ale są też takie sytuacje, że szukają miejsca do modlitwy, a Kościół jest dla nich przestrzenią, w której czują się dobrze. Udział w Eucharystii dla osób słyszących pokazuje także wartość Komunii Świętej dla badanych osób. Ponadto:

– wszyscy badani traktują modlitwę jako regularną, codzienną praktykę. Modlitwa jest dla badanych nie tylko wypowiadaniem słów konkretnych modlitw, takich jak: „Ojcze nasz”, „Zdrowaś Maryjo”, „Chwała Ojcu”, „Aniele Boży”, „Koronka do Bożego Miłosierdzia”, „Chwała i dziękczynienie”, różaniec czy akty strzeliste, ale też mówią o modlitwie samodzielnej, także w formie kierowania

²⁶ Praktyka spowiedzi i przyjmowania Komunii nie jest obecna tylko w trudnych momentach, ale w tych chwilach jest dla niej szczególnie pomocna.

myśli do Boga i „łączeniem się w myślach z Nim” w różnych sytuacjach codziennego życia – w pracy i innych;

– cztery z pięciu zbadanych osób korzysta z oferty duszpasterstwa głuchych. Ci, którzy tego nie zadeklarowali tłumaczą to faktem podjętych studiów, wychowywania dzieci, a więc niemożnością zaangażowania się bardziej, z powodu braku czasu;

– badani podejmują dodatkowe praktyki religijne. Wśród nich są: biblijne kółka dla głuchych, agapy, udział w akcjach charytatywnych, słuchanie piosenek religijnych, oglądanie religijnych filmów tematycznych w internecie oraz adoracja Najświętszego Sakramentu;

– jedna z badanych osób zadeklarowała, że chciałaby aby w jej życiu było więcej czasu na praktyki i kiedy dzieci będą starsze, zaangażuje się bardziej. Pozostałe osoby nie potrzebują większej liczby praktyk, co jest zrozumiałe, albowiem ich życie religijne wydaje się być realizowane w sposób pełny, a praktyki są nie tylko nieodłączną, ale także bardzo ważną częścią przynależności do Boga i Kościoła.

Przeprowadzone wywiady pokazują pewien wycinek praktyk religijnych osób niesłyszących i słabosłyszących. Dokonując porównania tego elementu religijności można zauważyć różnice między osobami niesłyszącymi/słabosłyszącymi a słyszącymi. Słyszące osoby stanowią większą część populacji,

ale regularność prowadzonych statystyk przez KEP i badaczy pokazuje, że praktyki religijne zmieniają się z roku na rok, a tendencja jest spadkowa. Słyszący Polacy wykazują wysoki wskaźnik praktyk religijnych obowiązkowych (chrzest dziecka, pierwsza komunie święta, bierzmowanie, ślub kościelny i pogrzeb katolicki), natomiast nadobowiązkowe, prywatne nie są tak regularne. U niesłyszących i słabosłyszących osób wskaźnik jednych i drugich praktyk jest wysoki. Wywiady zostały przeprowadzone z pięcioma osobami, jednak moje obserwacje pokazują, że dla tej grupy w ogóle, praktyki to nie jest przykry obowiązek, ale nieodłączna część wiary i niezbędny element bliskiego życia z Bogiem. Praktyki osób niesłyszących i słabosłyszących mają w sobie coś, czego po ludzku nie da się opisać. Sam sposób opowiadania przez nich o religii, przeżywaniu, praktykowaniu pokazuje, że to jest rzeczywistość, w której żyją i którą żyją. Nie mówią o niej w sposób statystyczny, ale ze sposobu opowiadania o praktykowaniu religijności wyłania się głębia, pomimo że tak często brakuje ładu w wypowiedziach i poprawności gramatycznej.

Szerzej przeprowadzone badania pokazałyby więcej, aczkolwiek te wywiady mogą stanowić pewne preludium do kontynuacji i obraz tego, jak wygląda religijność osób niesłyszących i słabosłyszących.

Bibliografia

- Domagała-Zyśk E., *Studium indywidualnego przypadku jako metoda badań naukowych w pedagogice specjalnej*, w: *Przedmiot, źródła i metody badań w biografii*, red. R. Skrzyniarz, L. Dziaczkowska, D. Opozda, Wydawnictwo Episteme, Lublin 2016.
- Domagała-Zyśk E., *Wielojęzyczni. Studenci niesłyszący i słabosłyszący w procesie uczenia się i nauczania języków obcych*, Wydawnictwo: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2013.
- Gosztyła T., *Rodzinne uwarunkowania dojrzałej religijności młodzieży*, Wydawnictwo: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2010.
- Krakowiak K., *Dar języka*, Wydawnictwo: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2012.
- Krakowiak K., *Pedagogiczna typologia uszkodzeń słuchu*, w: *Przekraczanie barier w wychowaniu osób z uszkodzeniami słuchu*, red. K. Krakowiak, A. Dziurda-Multan, Wydawnictwo: Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin 2006.

Krok D., *Religijność a jakość życia w perspektywie mediatorów psychospołecznych*, Wydawnictwo: Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2009.
Mariański J., *Praktyki religijne w Polsce – ciągłość i zmiana*. „Roczniki Nauk Społecznych”, Tom 2 (38) – 2010.

Mariański J., *Religia w społeczeństwie ponowoczesnym*, Wydawnictwo: Oficyna naukowa, Warszawa 2010.

Pilch T., Bauman T., *Zasady badań pedagogicznych*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 2010.

Piwowski W., *Socjologia religii*, Wydawnictwo: Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1996.

Ustawa z 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz.U. z 2017 r., poz. 459), art. 10, §1.

Mgr Magdalena Bednarska – doktorantka w Katedrze Pedagogiki Specjalnej KUL.

